

נוהלי "חי בריא" לענף המטילות

עמוד	נושא	סעיף
3	הקדמה	1
4	הפרגיות	2
5	מזון ומים	3
7	סביבה	4
7	מבנים	4.1
8	רצפות ומרבצים	4.2
9	תאורה	4.3
9	דרישות שטח וגודל הלהקה	4.4
10	איכות אוויר וסביבה תרמית	4.5
10	תאי הטלה	4.6
10	מדפי לינה (perches)	4.7
12	ניהול	5
12	מנהלים	5.1
13	עובדי המשק	5.2
13	בדיקות	5.3
14	ציוד	5.4
14	הגנה מבעלי חיים אחרים	5.5
15	בריאות	6
15	ניטור בריאות ורווחת המטילות	6.1
16	קיטום מקור	6.2
17	מתן תרופות	6.3
17	בטיחות ביולוגית	6.4
18	המתת חסד	6.5
18	המתת תרנגולות בוגרות בסיום מדגר	7

"חי בריא" מבקשת לחולל מהפכה בצריכת המזון מן החי בישראל ולספק לצרכנים שקיפות בנוגע למקורו ולאופן הפקתו. כך יוכלו הצרכנים לתמוך בחקלאות ישראלית אחראית וליהנות ממזון איכותי שהופק בתנאים נאותים.

"חי בריא" מבקשת לקדם צרכנות אחראית, הומנית ובת קיימא של מוצרי מזון מן החי, התורמת הן לרווחת בעלי החיים בתעשייה זו והן לעובדים בה.

תו "חי בריא" מוענק למוצרי מזון שמקורם בחיות משק, אשר גודלו בהתאם לדרישות המחמירות של נוהלי "חי בריא". על ידי צריכת מוצרים הנושאים את התו, יוכלו הצרכנים לצרוך מזון באופן אחראי התואם את תפיסתם המוסרית והבריאותית.

נוהלי "חי בריא" קובעים דרישות גידול מקיפות ומחמירות, שמטרתן להבטיח כי בעלי החיים במשקים גדלים בתנאים אשר מאפשרים להם לבצע פעולות טבעיות ההכרחיות לבריאותם ולרווחתם. עבור כל מין של בעל חיים מובאים בחשבון צרכי היחודיים מהיבטים שונים, כגון אינטראקציה חברתית, נוחות, בריאות גופנית ונפשית, זאת תוך התייחסות לאתגרים הנובעים מגידול בעל החיים במשק חקלאי לשם ייצור מזון.

תו "חי בריא", המהווה אישור לעמידה בנוהלי "חי בריא", הוא אות הצטיינות עבור המגדל ומשקף את מחויבותו לבעלי החיים שבבעלותו, לסביבה שבה הוא פועל ולבריאות ולבטיחות הציבור.

"חי בריא" מפעילה מערך פיקוח על כל שלבי העיבוד והשיווק של מוצרי המזון הנושאים את התו, על מנת להבטיח את אמינות השיווק: תו "חי בריא" הנישא על גבי מוצר מזון מבטיח לצרכנים כי מקורו בתוצרת מאושרת "חי בריא".

הנוהלים גובשו על ידי "חי בריא". אישור העמידה בתוכנית "חי בריא", לרבות האישור להשתמש בתו "חי בריא" לסימון מוצרי המזון, ניתן על ידי "חי בריא" בלבד.

נוהלי "חי בריא" אינם סטטיים, הם נתונים לשינוי. "חי בריא" תבחן מדי שנה את הצורך בעדכוןם לאור פרסום מחקרים חדשים או ממצאים שיתגלו במשקי החי.

יובהר: נוהלי "חי בריא" אינם תקנים של משרד החקלאות, משרד הבריאות, מכון התקנים או כל גוף ממשלתי אחר. עמידה בנהלים היא וולונטרית ואינה באה להחליף כל דרישה הקבועה בחוק.

תודה מיוחדת לד"ר שמואל טרומפר שתרם מהידע והניסיון העשיר שבאמתחתו וסייע רבות בגיבוש נהלים אלו.

2.1. מקור הפרגיות

תוכנית "חי בריא" מתייחסת לכל ההיבטים במחזור החיים של בעלי החיים לרבות הממשקים הנלווים להם. "חי בריא" מבינה כי דרישה 2.1.1 שלהלן עלולה להיות בעייתית בשנים הראשונות לפעילותה בענף המטילות, עד ליצירת בסיס נרחב של מדגרות ולולי פרגיות הלוקחים חלק בתוכנית "חי בריא". לפיכך, הוסף באופן זמני סעיף 0 אשר יבחן מדי עדכון של נהלים אלו ויוסר כאשר יתברר שיש בסיס נרחב דיו של מדגרות ולולי פרגיות המשתתפים בתוכנית.

2.1.1. מקור הפרגיות ממדגרות ולולי פרגיות מאושרים "חי בריא", למעט אם תוכנית "חי בריא" הסכימה אחרת (ראו גם סעיף 2.1.2)

לול פרגיות בענף המטילות מתייחס ללול המאכלס את העופות מגיל יום ועד גיל ממוצע של כ-105 יום, כאשר הן קרובות לגיל ההטלה ומוכנות ובשלות למעבר ללול המטילות.

2.1.2. אם אין אפשרות מעשית לרכוש פרגיות שמקורן ממדגרות ולולי פרגיות מאושרים "חי בריא", יוכל המגדל לרכוש פרגיות ממקורות אחרים, ובלבד שהוכיח ל"חי בריא" כי לא התקיימה אפשרות מעשית לכך:

א. קיומן של פחות משתי מדגרות מאושרות "חי בריא" בישראל ייחשב הוכחה לאי קיומה של אפשרות מעשית לרכישת פרגיות העונות על ההגדרה לעיל.

ב. קיומם של פחות מחמישה לולי פרגיות מאושרים "חי בריא" בישראל ייחשב הוכחה לאי קיומה של אפשרות מעשית לרכישת פרגיות העונות על ההגדרה לעיל.

2.1.3. יש להקפיד כי ממשק הגידול המיושם בלולי הפרגיות קרוב עד כמה שניתן לממשק הגידול המיושם במשק.

תנאי גידול דומים בין לול הפרגיות ללול המטילות יפחיתו את רמת העקה של העופות הנובעת ממעבר בין הלולים, ולכן יש לעשות כל מאמץ להתאמת התנאים.

2.2. קבלת הפרגיות

2.2.1. טרם קבלת הפרגיות, יש לנקות ביסודיות את כל המבנים ולחטאם.

2.2.2. מומלץ שהעברת הפרגיות למשק תיעשה בשעות הקרירות של הלילה או הבוקר.

2.2.3. למשלוח הפרגיות יצורפו כרטיס הזיהוי וכרטיס החיסונים של הלהקה.

2.2.4. ביום קבלת הפרגיות יוודא המגדל כי הלהקה:

א. מפותחת היטב, אחידה ובמשקל סביר, בהתאם לגיל ולזן

ב. בעלת ניצוי מלא, ללא פצעי ניקור או כל פגם גופני אחר

ג. בעלת חזות המעידה על חיות טובה ועל בריאות מלאה

ד. בעלת איכות קיטום טובה.

למטילות תינתן גישה למים טריים ולתזונה מתאימה על מנת לשמר את בריאותן ולקדם את רווחתן.

3.1. מזון

3.1.1. תזונת המטילות תהיה בריאה ומזינה:

- א. מתאימה לשלב החיים של העופות
- ב. שומרת עליהם בריאות טובה
- ג. מספקת מענה הולם לצורכיהם התזונתיים
- ד. זמינה להם בכל עת (למעט אם הווטרינר המטפל הורה אחרת)
- ה. מומלץ לספק אבני חצץ למטילות לפחות אחת לשבוע לשיפור העיכול.

אבני חצץ (insoluble grit) תורמות ליכולת העיכול של המטילות. אבנים קטנות או חלקות מדי לא יישמרו בקיבת השרירים (הקורקבן).

במקרה של איבוד נוצות, יש להתייעץ עם מומחה לגבי תזונת המטילות מאחר וייתכן כי יש צורך להגדיל את הזמינות ותכולת האנרגיה של המנה כדי לעזור למטילות לכפר על איבוד חום רב יותר.

היבטים שונים בתזונה יכולים לתרום למזעור בעיות של ניקור נוצות במטילות, ויש לשקול ליישם. למשל:

- מתן תוספת סיבים (בהתייעצות עם ספק המזון או תזונאי)
- הבטחת תכולת נתרן מספקת במנה
- הבטחת מנה מאוזנת מבחינת חומצות אמינו חיוניות
- ביצוע כל שינוי במנה באופן הדרגתי (כולל תכולה, טעם, מרקם, רמת אנרגיה והקטנת רמות החלבון).

רמות נמוכות של חלבונים, במיוחד במנות פחות מזינות המסופקות לקראת סוף חיי המטילות, עלולות לגרום לרזון המקושר לניקור נוצות בתקופת ההטלה.

3.1.2. המטילות לא יוזנו במזון המכיל חלבון שמקורו ביונקים או בעופות.

3.1.3. השימוש בזרזי גדילה אסור.

3.1.4. השימוש באנטיביוטיקה ייעשה רק לצרכים טיפוליים, בהוראת הווטרינר המטפל, באופן ובמינון הנכונים, ותוך שמירה על זמני ההמתנה הנדרשים על פי החוק לשיוק הביצים.

- 3.1.5. את התזונה יש לשנע, לאחסן ולהעביר תוך שמירה על היגיינה כדי למנוע התפשטות של מחלות וטפילים, זיהום או רטיבות.
- 3.1.6. אין להשאיר מזון מזוהם או מעופש.
- 3.1.7. יש לספק לכל מטילה גישה לשטח הזנה של לפחות 5 ס"מ לינארית (10 ס"מ חד-צדדית) או 4 ס"מ מעגלית.
- 3.1.8. תיל מעל מערכת ההזנה אסור שיהיה מחשמל או מחובר למקור חשמל.
- 3.1.9. המזון צריך להיות מחולק באופן שווה לכל אורך מתקן ההזנה.
- 3.1.10. בקירוב, מתקני ההזנה יפוזרו באופן שווה בשטח הלול.
- 3.1.11. ציוד ההזנה יתוחזק באופן היגייני.
- 3.1.12. יישמרו רשומות הנוגעות להרכב המזון כפי שמוצהר על ידי ספק המזון.

3.2. מים

- 3.2.1. יש לספק לתרנגולות גישה למים:
 - א. נקיים וטריים
 - ב. בכל עת, למעט כאשר נדרש אחרת על ידי וטרינר מטפל.
 - 3.2.2. המספר המינימלי של מתקני שתייה צריך להיות כדלקמן:
 - א. טיפניות (nipple): 1 לכל 10 תרנגולות
 - ב. כוסיות (cup): 1 לכל 10 תרנגולות.
- מומלץ שמתקני ההזנה והשתייה בלול המטילות יהיו זהים לאלו שהיו בשימוש בלול הפרגיות, במטרה להפחית את העקה הנובעת מהמעבר.
- 3.2.3. מתקני השתייה יהיו:
 - א. במצב תקין
 - ב. ממוקמים בגובה האופטימלי עבור הגיל והגודל של המטילות
 - ג. מעוצבים באופן שמאפשר לתרנגולות לשתות בחופשיות
 - ד. מפוזרים באופן שווה בלול.
 - 3.2.4. איכות מי המשק תיבדק לכל הפחות פעמיים בשנה. תוצאות כל בדיקה יישמרו לתקופה בת שנה לפחות.

הסביבה שבה מוחזקות המטילות צריכה להיות מותאמת לצורכיהן באופן המקדם את רווחתן, להגן עליהן מפני חוסר נוחות פיזית, פחד ומצוקה ולאפשר להן התנהגות טבעית.

- 4.0.1 המבנים יתוכננו ויבנו באופן המתאים לתנאי מזג האוויר המקומיים, כולל עמידה בתנאי מזג אוויר עונתיים קיצוניים צפויים.
- 4.0.2 יש ליידע את "חי בריא" טרם ביצוע כל שינוי במבנה קיים או התקנה של ציוד חדש, שלא התבצעה עבורם הערכה בעבר.

הסביבה השכיחה ביותר לניקור נוצות היא שינוי. משום כך, כל שינוי במבנה או בציוד צריך להתבצע בהדרגתיות, ויש לנטר היטב את התרנגולות.

יש להפנות תשומת לב מיוחדת לתרנגולות לאחר כל שינוי סביבתי חיצוני פתאומי כמו במזג האוויר, ברעש או בעוצמה או משך התאורה.

4.1 מבנים

- 4.1.1 עבור כל לול יוצג המידע הבא באופן בולט בכניסה ללול או במשרד:
- א. סך השטח הזמין למטילות
 - ב. סך המטילות בלול והצפיפות
 - ג. שטח תא ההטלה הזמין לכל מטילה
 - ד. יעד מדדי איכות האוויר
 - ה. רמות התאורה ופרוטוקולי התאורה
 - ו. נוהלי חירום (פעולות במקרה של שריפה, שיטפון, כשל בציוד אוטומטי או חריגת טמפרטורות מהטווח המקובל).
- 4.1.2 סביבת המטילות צריכה להיות נקייה מכל פריט העלול לגרום להן פציעה או מצוקה הניתנות למניעה.
- 4.1.3 למעט במקרה של שימוש במוצרים להדברת חרקים, המטילות לא יבואו במגע עם גזים או משטחים רעילים כגון צבעים, חומרי שימור לעץ או חומרי חיטוי.
- 4.1.4 כל מתקני החשמל וחיבורי החשמל יהיו:
- א. לא נגישים למטילות
 - ב. מבודדים היטב
 - ג. מוגנים מפני מכרסמים
 - ד. מונחים כראוי
 - ה. במצב תקין
 - ו. ייבדקו אחת לשנה לפחות בידי אדם הכשיר לכך (יש לשמור ברשומות את תוצאת המבדק).

4.1.5 שטח הגישה סביב הלול:

- א. יישמר נקי ומסודר
- ב. לא יציע מחסה לעופות בר או למכרסמים
- ג. ינוהל היטב כאשר הצמחייה, ככל שיש כזו, נשמרת נמוכה.

4.2 רצפות ומרבצים

4.2.1 רצפת הלול תאפשר ניקוי וחיטוי יעילים, באופן המונע הצטברות משמעותית של טפילים ופתוגנים אחרים.

4.2.2 מומלץ שלפחות שליש משטח המחיה של התרנגולות יהיה מכוסה ברפד.

הרפד הוא בעל חשיבות רבה לבריאותן הגופנית של התרנגולות וליכולתן לבצע פעולות הטבעיות להן, כגון התגרדות ואמבטיית חול.

בלולי החופש בישראל קיימת פרקטיקה של שימוש בטפחות לאורך כל שטח המחיה מטעמי היגיינה ושמירה על יובש שטח המחיה. "חי בריא" מבינה כי הדרישה לשינוי תשתית הלול, כך שלפחות שליש משטח המחיה יהיה מכוסה ברפד, טומנת בחובה עלות כלכלית ותפעולית למגדל. בשלב הראשוני, טרם קבלת אינדיקטורים לגבי הכדאיות הכלכלית של מהלך ההצטרפות לתוכנית "חי בריא", עלות זו עלולה להכביד ולהניא מגדלים מלהצטרף לתוכנית. לפיכך, בשלב זה, הדרישה למינימום רפד מופיעה כהמלצה בלבד.

סעיף 4.2.2 יבחן מדי עדכון של נוהלי "חי בריא" ויהפוך מהמלצה לדרישה מחייבת כאשר יתברר כי קיים שוק רחב דיו לתוצרת ביצים מאושרות "חי בריא", באופן שישקף למגדל כדאיות לביצוע שינויים בתשתית.

4.2.3 המצע, ככל שיש כזה, יהיה:

- א. מחומר ומגודל חלקיקים מתאימים
- ב. מנוהל באופן השומר אותו במצב יבש, פריך
- ג. בעומק מספיק כדלקמן:
 - i. לפחות 5 ס"מ לתקופה של החל מ-24 שעות לאחר השמת האפרוחים בלול ועד חודשיים לאחר מכן
 - ii. לפחות 10 ס"מ כעבור חודשיים מההשמה, לכל המאוחר
- ד. מאפשר למטילות לבצע אמבטיית חול
- ה. מחודש, במידת הצורך, במצע טרי
- ו. מנוהל באופן היגייני
- ז. מאוחסן במתקנים יבשים והיגייניים המוגנים מפני מכרסמים.

מצע המורכב מחלקיקים קטנים עונה באופן הטוב ביותר על צורך התרנגולות לבצע אמבטיית חול. מצע מחלקיקים גדולים, כגון קש ארוך או נסורת גדולה, אינו יכול לענות על צורך זה עד שהם נשברים לחלקים קטנים ופריכים. שבבי עץ הינם המצע המועדף.

4.3 תאורה

4.3.1 מערכת התאורה בלול תספק למטילות בכל תקופה של 24 שעות:

- א. מינימום 8 שעות של אור רציף, באמצעות גישה לאור יום או על ידי תאורה מלאכותית
- ב. מינימום 6 שעות של חושך רציף.

במצב בו העופות מראים סימני מצוקה, על המגדל לשקול להימנע מלחשוף את העופות לתאורה לפרק זמן ממושך מדי (היינו, יותר מ-15 שעות), כדי להפחית את הסיכון להתפתחות בעיות בריאותיות והתנהגותיות.

4.3.2 יש לתעד את דפוסי התאורה בכל הלולים.

4.3.3 מערכת התאורה בלול:

- א. תתוכנן ותתחזק כדי לספק תאורה בעוצמה של מינימום 20 לוקס בשטחים הפתוחים בלול
- ב. תופחת באופן זמני, כמוצא אחרון, רק כאשר
 - i. יש סימנים להתפרצות ניקור נוצות או קניבליזם
 - ii. פתרונות אחרים למניעת הניקור יושמו.

כשיש בעיה של ניקור נוצות או קניבליזם, או כדי להפחית את הסיכון לבעיה, יש ליישם טכניקות ניהול כגון הגדלת העשרה סביבתית. יש לשמור על רמות התאורה כדי לעודד את התרנגולות לחקור את סביבתן. יחד עם זאת, כמוצא אחרון במצב חירום, ותוך שימוש בפתרונות פוטנציאליים אחרים, ניתן להפחית את רמות התאורה או להשתמש בנורות צבועות (צבע ירוק נמצא כעוזר), וזאת לתקופה קצרה ורק עד שהתרנגולות שבות לאיתן. לאחר מכן יש להעלות את רמת התאורה באופן הדרגתי עד לרמה הנורמלית מהר ככל האפשר.

רמת תאורה נאותה מקושרת לפעילות מוגברת, הפחתה בבעיות עיניים והפחתה במתח ומצוקה.

4.3.4 יש להימנע מכתמי אור חזקים (טבעיים או מלאכותיים) בלול.

4.3.5 תאורה מלאכותית תכובה באופן הדרגתי כדי לאפשר לתרנגולות להתכונן לחשיכה.

4.3.6 יש לדאוג לתאורה נאותה, קבועה או ניידת, שתאפשר לבחון את מצב המטילות ביסודיות בכל עת.

4.4 דרישות שטח וגודל הלהקה

4.4.1 יש לספק לכל התרנגולות חופש תנועה מספק המאפשר להן, ללא קושי, לעמוד באופן רגיל, להסתובב ולפרוס כנפיים.

4.4.2 לכל התרנגולות יהיה מספיק שטח לעמוד על מדפי הלינה או לשבת בשקט ללא הפרעה מתמדת.

4.4.3 הצפיפות בלול לא תעלה על 9 מטילות למ"ר.

4.4.4 מומלץ לחלק להקות בנות למעלה מ-6,000 תרנגולות לתת קבוצות של 4,000 תרנגולות.

חלוקת להקות גדולות לקבוצות נפרדות קטנות יותר עוזרת לשמור את התרנגולות בקבוצות הניתנות לניהול. זה עשוי גם לתרום להקטנת בעיות של ניקור נוצות ומתח בקרב התרנגולות, ולהפחית את מניין העופות העלולים להיפגע כתוצאה ממצב של התקהלות מאסיבית. לשם כך, יש להתקין מחיצות באופן המונע מעבר של תרנגולות בין הקבוצות.

4.5 איכות אוויר וסביבה תרמית

- 4.5.1 איכות האוויר תיבדק על בסיס יומי.
- 4.5.2 מערכת האוורור, טבעית או מכנית, תתוכנן ותנהל לשמירה על איכות האוויר, כדי להבטיח שזיהומי אוויר אינם מגיעים לרמה שבה הם אינם נעימים לאדם באופן מורגש.
- 4.5.3 יש לפעול כדי להבטיח שלמטילות יש גישה לסביבה תרמית נוחה בכל עת, כדי להימנע ממצב של עקת חום או קור.

4.6 תאי הטלה

- 4.6.1 תאי ההטלה יהיו לפחות בהיקפים הבאים:
- א. לעופות בודדים – תא הטלה אחד לכל חמש מטילות
 - ב. בתאי הטלה קבוצתיים – לפחות 1 מ"ר של חומר קינון לכל 120 מטילות.
- 4.6.2 תאי ההטלה יהיו מצוידים בחומר רצפה מתאים אשר:
- א. מעודד פעילות קינון
 - ב. מפחית את הסיכון להתפתחות טפילים ומחלות
 - ג. מנוהל באופן היגייני
 - ד. לא מכיל חוטי תיל או חוטי תיל מצופים פלסטיק העלולים לבוא במגע עם העופות.
- 4.6.3 שימוש בתאורה בתאי ההטלה יתאפשר רק באחד המקרים הבאים ובתנאי שזה נעשה רק בשעות הבוקר:
- א. בתקופת האימון הראשוני לשימוש בתאי הטלה, או
 - ב. באופן זמני, כדי לעזור לשמור על שימוש שווה בתאי הטלה.

נמצא שאי שימוש או שימוש מוגבל בתאורה בתאי הטלה עוזר להפחית את הסיכון לניקור נוצות.

4.7 מדפי לינה (perches)

מדפי לינה הם מוטות אופקיים שעליהם נחות המטילות במהלך היום או ישנות בלילה. שימוש במדפי לינה בשעות היום מאפשר למטילות לנוח בשקט ולמטילות מוחלשות מנוחה ממטילות אגרסיביות. בכך עוזרים מדפי הלינה להפחית התופעה של איבוד נוצות כתוצאה מניקור פוגעני. במהלך היום רק חלק מהמטילות בוחרות להשתמש בדפי הלינה, באופן שהניצולת הממוצעת של מדפי הלינה עומדת על 8 ס"מ למטילה.

שימוש במדפי לינה לשינה בשעות הלילה תורמת להפחתת העקה של המטילות ולשיפור במצבן הגופני. כדי לאפשר לכל המטילות לישון על מדפי הלינה מומלץ לספק מדפי לינה באורך של 15 ס"מ למטילה.

4.7.1 מדפי הלינה בלול יהיו באורך של לפחות 13 ס"מ למטילה.

4.7.2 מדפי הלינה לא ימוקמו מעל רפד.

ככלל אצבע, קוטר מדפי הלינה צריך להיות 3-5 ס"מ. נמצא כי הצורה המועדפת למדפי לינה היא דפנות מעוגלות וחלק עליון שטוח.

4.7.3 מדפי הלינה ימוקמו:

- א. במרחק של לפחות 20 ס"מ מהקיר
- ב. במרחק של לפחות 30 ס"מ זה מזה (מכל כיוון)
- ג. במרחק של פחות מ-80 ס"מ בין מדף הלינה לשטח הנחיתה הבא
- ד. במרחק אנכי של 45-60 ס"מ מהטפחות לדף הלינה הראשון
- ה. בזווית הקטנה מ-45 מעלות (במרחב האופקי) מדפי הלינה הצמודים
- ו. באופן שמספק שטח נקי בגובה של לפחות 45 ס"מ מעל דף הלינה כדי שהתרנגולות יוכלו לעמוד במצב ישר רגיל
- ז. באופן המצמצם לכלוך של מטילות הנמצאות מתחת
- ח. בצורה מקובעת שאינה מתנדנדת.

יכולת המטילות לנווט בין מדפי הלינה מושפעת לשלילה מהגדלת המרחק ביניהם. מרחק העולה על 80 ס"מ נמצא כתורם לנחיתות מגושמות וסירוב לקפוץ. הדרישה שהמרחק האנכי של מדף הלינה הראשון מהטפחות יהיה 45 ס"מ לפחות נועד לאזן בין העדפת מקומות מנוחה גבוהים על ידי העופות, הצורך להפריד בין מטילות נחותות ליתר המטילות (כדי למנוע ניקור) ויכולת המטילות לנחות ולקפוץ בקלות ממדפי הלינה. זווית קטנה מ-45 מעלות בין מדפי הלינה עוזרת למנוע נחיתה לא טובה – עניין חשוב במיוחד בקפיצות מטה.

4.7.4 מדפי הלינה יאפשרו למטילות:

- א. לעטוף את כפות רגליהן סביבן
- ב. יציבה נוחה.

4.7.5 מדפי הלינה יהיו:

- א. בעלי שטח עליון המספק תמיכה לכפות רגלי התרנגולות
- ב. ללא פינות חדות
- ג. בנויים כך שלא תהיה פגיעה בכפות הרגליים.

4.8 העשרה סביבתית

4.8.1 לכל אלף מטילות יסופקו לפחות שני חפצים של העשרה סביבתית, כך שיהיו זמינים למטילות בכל עת.

העשרה סביבתית תורמת לבריאות ולרווחת המטילות בכך שהיא מעודדת אותן להיות פעילות יותר ומפחיתה את הסיכון לניקור נוצות. דוגמאות: חפצים לניקור, כגון תיק רשת נתלה המכיל קש וחציר, ארגזי ביצים או חומר מתאים אחר; כרוב (בראסיקה); חבל תלוי; וכלים לביצוע אמבטיית חול.

5. ניהול

רמה גבוהה של ניהול וטיפול אחראיים חיונית כדי להבטיח את רווחת המטילות. על מנהלי המשק ועובדיו להיות בעלי ידע ומיומנות בממשק וברווחה של בעלי החיים שבאחריותם.

5.0.1 תינתן ל"חי בריא" גישה לכל הרשומות והמסמכים הנדרשים בנוהל זה.

משקים יקבלו ארכה של 12 חודשים מיום הצטרפותם לתוכנית "חי בריא" לצורך גיבוש הרשומות הנדרשות. "חי בריא" תשמח לעזור למשקים בתהליך ולספק תבניות לרשומות הנדרשות.

5.1 מנהלים

- 5.1.1 המנהלים יודאו שכל עובדי הלול הינם:
- בעלי גישה לעותק עדכני של נהלים אלו
 - מכירים את תוכנו
 - מבינים את תוכנו ומיישמים אותו בתחומי אחריותם.
- 5.1.2 על המנהלים לגבש וליישם תוכניות ואמצעי זהירות כדי למנוע ולהתמודד עם מצבי חירום (כדוגמת שריפה, הצפה, תקלה במערכת האוורור או כשל באספקת מים, מזון או חשמל).
- 5.1.3 המנהלים יפתחו ויישמו תוכנית בטיחות ביולוגית להפחתת הסיכון לכניסת מחלות ללול (ראו סעיף 6.4).
- 5.1.4 המנהלים ישמרו רשומות לגבי ביצועי הלול, הכוללות את המידע הבא:
- מניין המטילות שנכנסו ושיצאו מכל לול
 - מניין המטילות החולות, הפצועות והמתות שזוהו לאחר כל בדיקה (הסיבות למחלה, לפגיעה או למוות יצינו ככל שידועים)
 - מניין המטילות שהומתו בהמתת חסד (והסיבה לכך)
 - צריכת המזון
 - צריכת המים
 - טמפרטורות מינימום ומקסימום
 - אוורור.

5.2. עובדי המשק

5.2.1. כלל עובדי המשק:

- א. יידעו לזהות סימנים של בריאות ורווחה טובות, ובכלל זה של התנהגות נורמלית
- ב. יידעו לזהות בעיית רווחה אפשרית בשלביה המוקדמים
- ג. יידעו לזהות את השלבים המוקדמים של מחלות שכיחות
- ד. יכירו את הפעולות הנדרשות לטיפול בבעיות בריאות ובמחלות שכיחות
- ה. יידעו לבצע המתת חסד למטילות כשיש צורך בכך.

5.2.2. התפרצות של התנהגות א-נורמלית בקרב מטילות תטופל באופן מיידי על ידי ביצוע השינויים המתאימים.

5.2.3. ככל שיש רפד בלול, עובדי המשק:

- א. יהיו מודעים לבעיות הרווחה הקשורות בניהול לא נאות של הרפד
- ב. יבינו את הגורמים המשפיעים על איכות הרפד (כגון לחות, תכולת חנקן והצטברות שומן).

5.2.4. ככל שיש רפד בלול, עובדי המשק:

- א. יבצעו בדיקה של הרפד מדי יום
- ב. ינקטו פעולה מתקנת בכל שטח העולה על 1 מ"ר שיש בו התגדשות של שומן על הרפד.

5.3. בדיקות

5.3.1. כל המטילות יבדקו לפחות שלוש פעמים ביום כדי לאתר כל מטילה חולה, פצועה או המתנהגת באופן א-נורמלי.

5.3.2. תאי ההטלה יבדקו לפחות אחת ליום.

5.3.3. תיעוד הבדיקות יכלול את זמן הבדיקה, התאריך וחתימת הבודק.

5.3.4. בעיית רווחה שנצפתה במהלך הבדיקה תטופל כראוי וללא דיחוי.

5.3.5. השיטות ושגרת העבודה יתוכננו באופן המבטיח שהמטילות לא יהפכו למפוזרות או מבוהלות.

נמצא כי בדיקות תכופות ושינוי השגרה, האנשים, מספר האנשים והביגוד, כמו גם מספר גבוה של בדיקות מיד לאחר האכלוס, מפחיתים את רמת הפחד בקרב המטילות, מה שעשוי להפחית את הסיכון לניקור נוצות.

5.3.6. כל תזוזה בלול תיעשה באופן איטי ושקול, וזאת הן כדי למנוע יצירת פחד בקרב המטילות והן כדי להפחית סיכון לפציעתן.

5.3.7. המטילות יטופלו בתשומת לב, באופן חיובי ובחמלה.

5.4. ציוד

- 5.4.1. עובדי המשק יבחנו אחת ליום את הציוד (כולל הציוד האוטומטי) שעליו מסתמכים בעלי החיים כדי לוודא שאין בו פגמים.
- א. במקרה שמתגלה פגם בציוד, יש לתקנו באופן מיידי
- ב. אם לא ניתן, יש לנקוט מיידית פעולות להגן על המטילות מפני מתח ומצוקה הניתנים למניעה עד לתיקון הפגם.
- 5.4.2. כשמערכת האורור הינה אוטומטית:
- א. תותקן מערכת אזעקה שתתריע על כשלים (גם במקרה שאספקת החשמל הראשית נפסקת)
- ב. יהיה פתרון זמין, שיבטיח אורור נאות בלול גם במקרה של כשל במערכת האורור. (כגון: פתיחת דלתות אוטומטית)
- 5.4.3. עובדי המשק יידעו להפעיל את הציוד שבו נעשה שימוש בלול (כגון תאורה ואורור) באופן נאות, לתחזקו באופן שוטף, לזהות סימנים המעידים על תקלה בציוד, ואת דרך הפעולה במקרה של תקלה.

5.5. הגנה מבעלי חיים אחרים

- 5.5.1. יש להפעיל אמצעי זהירות הומניים כדי להגן על המטילות מפני חיות אחרות העלולות לפגוע בהן, לרבות בהכנסת מחלות ללול.
- 5.5.2. יש לפעול למניעת כניסה של עופות בר ללול באמצעות רשתות או חומרים דומים מעל פתחי אורור, חלונות וכדומה.
- 5.5.3. אין להכניס ללול חיות אחרות, כגון כלבים וחתולים.
- 5.5.4. ההגנה מפני חיות בר תכלול שיטות להדרה פיזית, כולל הסרת רכיבים העלולים לעודד נוכחות של חיות בר מקרבת הלול.

שיטות להדרה פיזית והרתעה של חיות בר כוללות:

- בנייה ותחזוקה של גדר המתאימה להדרת חיות הבר הרלוונטיות
- הסרה של שטחי מחסה וכיסוי (כגון עשבים) מהשטח שסביב הלולים
- הגנה על מקורות מזון
- שימור ותחזוקת מבנים
- טיפול נאות בפגרים (הטמנה, שריפה או פינוי, והכל בהתאם לדרישות החוק)

5.5.5. לא ייעשה שימוש במלכודות דבק להגנה מפני חולדות ועכברים.

5.5.6. שימוש ברעל מכרסמים ייעשה רק לאחר שמוצו כל האפשרויות האחרות.

סביבת המטילות תהיה כזו התורמת לבריאות טובה.

6.1. ניטור בריאות ורווחת המטילות

6.1.1. המנהלים יגבשו, בשיתוף עם מומחה מוסמך כגון וטרינר (להלן: "מומחה"), תוכנית בריאות ורווחה (להלן: "תוכנית בריאות") שתכלול:

- א. יעדים להיבטים בריאותיים ותיעוד שנתי לגבי רמת העמידה בהם
- ב. טווח לרמות ביצוע מקובלות בלהקה (שחריגה ממנו מעידה על קיומה של בעיה)
- ג. תוכנית לבקרה על סלמונלה.

6.1.2. תוכנית הבריאות תיבחן ותעודכן לפחות אחת למדגר.

מטרת תוכנית הבריאות היא לצמצם את הסיכון למחלות ולמקסם את בריאות המטילות ורווחתן. רשומות מדויקות ומעודכנות, רמות מקובלות להיבטי בריאות וביצוע של הלהקה ודרכי פעולה נאותות הכלולות בתוכנית הבריאות – כל אלו אמורות לאפשר זיהוי וטיפול בכל בעיה במהירות. בחינת הרשומות לפחות אחת למדגר מאפשרת להעריך את יעילות הפעולות שנקטו ולעדכן את תוכנית הבריאות כדי לקדם את בריאות ורווחת הלהקה של המדגר הבא.

6.1.3. בכל מקום שהתגלתה בו חריגה מהטווח המקובל לביצועי הלהקה, כפי שנקבע בסעיף 6.1.1 (ב), יש ליידע את המומחה ולבצע את העדכונים הנדרשים בתוכנית הבריאות כך שתיפתר הבעיה.

6.1.4. אסור שיתרחשו מקרים חוזרים של פציעות בעלות מאפיינים זהים בקרב מספר מטילות, שמקורן בסביבה הפיזית של המטילות או בהליכי הטיפול בהם.

6.1.5. במקום שבו קיימות פציעות חוזרות, יש לפרט בתוכנית הבריאות את דרכי הפעולה למניעה.

פציעות חוזרות הן כאלו עם מספיק דמיון כדי להניח שמקורן זהה. פציעה היא נזק ברקמה שמביא להיווצרות רקמת צלקת, או פגמים בעצמות או במפרקים במידה משמעותית יותר מכפי שעשוי להיגרם כתוצאה מחבטה לא מכוונת או משריטה.

6.1.6. כל מטילה פגועה או פצועה תופרד מהלהקה על מנת לאפשר לה לנוח ולהתאושש.

6.1.7. יש להבטיח קיומם של מתקנים המאפשרים להפריד זמנית עופות פגועים או פצועים ולספק להם גישה נוחה למזון ולמים ויכולת לנוח ללא הפרעות.

6.1.8. אין לבצע השרה כפויה.

בטבע נוהגות התרנגולות להשיר את נוצותיהן הישנות בעונת הסתיו ולהצמיח תחתיהן נוצות חדשות. תהליך זה מלווה בירידה חדה בתטולת הביצים עד כדי הפסקה מוחלטת וחידוש מחזור ההטלה באביב, עם הטלת ביצים גדולות ואיכותיות יותר. בלולים בישראל קיימת פרקטיקה של השרה כפויה, שבה ממריצים תרנגולות להשיר את נוצותיהן על ידי חיקוי הגורמים הטבעיים המאותתים להן לעשות כן: התקצרות משך אור היום וירידה בזמינות המזון. פרקטיקת ההשרה הכפויה כוללת מניעת מזון מהתרנגולות למשך כשמונה ימים עד שבועיים, ולעיתים אף מים למספר ימים, במקביל להפחתת התאורה בלולים.

השרה כפויה פוגעת בבריאות התרנגולות וברוחותן. היא מביאה לעלייה במקרי שברים בעצמות וברמות התוקפנות של התרנגולות וכן פוגעת במערכת החיסון שלהן והופכת אותן לפגיעות יותר למחלות, ובכלל זה לסלמונלה – מה שמסכן גם את בריאות הציבור. לפיכך, "חי בריא" אוסרת שימוש בפרקטיקה זו.

6.1.9. רמת איבוד הנוצות בלהקה תיבחן על בסיס חודשי ותטופל ככל שהיא חורגת מהרמות שהוגדרו בתוכנית הבריאות.

6.1.10. במקרה ששיעור התמותה במהלך השבועיים הראשונים לאכלוס המטילות בלול היה גבוה מ-0.2%, יש לבצע תחקור ולתעד את תוצאותיו ברשומות.

6.1.11. במקרה שנרשמו שיעורי תמותה גבוהים בלול, יש לנקוט פעולה מיידית כדי למנוע תמותה, פציעות או סבל נוספים.

6.2. קיטום מקור

6.2.1. קיטום מקור באפרוחות ייעשה רק במדגרה ובטכניקה של קרינת אינפרא-אדום (infrared).

בכל מקרה שבו מגיעות המטילות ממדגרות שאינן "חי בריא" (ראו סעיף 2.1.2), המשק נדרש להציג ל"חי בריא" הוכחות ולפיהן קיטום המקור התבצע בהתאם לדרישה 6.2.1 לעיל.

6.2.2. אם במקרה חירום וכמוצא אחרון, ורק בהמלצת וטרינר, יש מטעמי רווחה צורך בקיטום מקור לעופות בני יותר מ-24 שעות, המשק:

א. ישיג מכתב מהווטרינר המציין את הסיבות שבגינן נתן את ההמלצה, והמפרט את השיטות האחרות שנוסו קודם לכן

ב. יודיע על כך ל"חי בריא" בכתב ובצירוף העתק מהמכתב הנ"ל.

6.2.3. הליך קיטום המקור בהקשר לסעיף 6.2.2 ייעשה:

א. על ידי צוות מיומן ומוכשר לכך

ב. תוך הסרת החלק המינימלי של המקור ובשום מקרה לא למעלה משליש המקור

ג. תוך בדיקת רווחת העופות ומצב המקור במהלך ההליך.

ד. יש לבצע המתת חסד בעופות שנמצא כי ההליך בוצע בהן באופן שגוי.

6.3 מתן תרופות

- 6.3.1 יגובשו נהלים לפינוי פסולת רפואית, מזרקים ומחטים
- 6.3.2 התרופות והחיסונים:
- א. יינתנו רק בהוראת הווטרינר המטפל
 - ב. יסומנו באופן ברור ויאוחסנו בהתאם להנחיות
 - ג. יישמרו במקום בטוח שניתן לנעילה, שאינו נגיש לבעלי חיים, ילדים ועופות, ושנמצא בנפרד משטחי מזון.
- 6.3.3 ימונה אחראי לניהול ארון התרופות.
- 6.3.4 עובדי משק הלוקחים חלק במתן תרופות לבעלי החיים יהיו כשירים לכך.
- 6.3.5 יישמר תיעוד של התרופות שניתנו.

6.4 בטיחות ביולוגית

מחוללי מחלות יכולים להגיע עם עופות, אנשים, ציוד וכלי רכב. מדיניות אפקטיבית של בטיחות ביולוגית באה למנוע כניסה של מחלות וטפילים ללול.

- 6.4.1 יש לצמצם ככל הניתן כניסה של מבקרים ללול.
- 6.4.2 יישמרו רשומות של כלל המבקרים במשק.
- 6.4.3 רשומות המבקרים יכללו את הפרטים הבאים של המבקר:
- א. שם
 - ב. ארגון
 - ג. תאריך ושעת ההגעה
 - ד. ביקורים בלולים שערך לאחרונה
- 6.4.4 בגדי הגנה ונעלי הגנה / מגני נעליים:
- א. יילבשו / יינעלו על ידי כלל המבקרים בשטח סטרילי בכניסה ללול
 - ב. יכובסו, יהיו ייעודיים ללול או לאתר ספציפי, או שייזרקו לאחר השימוש אם הם חד-פעמיים.
- 6.4.5 בכל כניסה ויציאה מהלול, כל צוות המשק והמבקרים יטבלו את הנעליים באגני טבילה.
- 6.4.6 אגני טבילת הנעליים יכללו חומרי חיטוי בהתאם להוראות היצרן ויחודשו עם תמיסה חדשה באופן קבוע / יכילו תמיסת חיטוי נקייה.
- 6.4.7 לאחר הוצאת הלהקה המבוגרת מהלול יש להשאיר את הלול ריק, ללא רפד וללא כל בעל חיים. התקופה המומלצת לכך היא כשבועיים.

6.5. המתת חסד

- 6.5.1 יש לבצע המתת חסד ללא דיחוי במטילות חולות או פצועות ללא יכולת החלמה.
- 6.5.2 המתת החסד תבוצע על ידי:
- א. עובד משק המיומן לכך
 - ב. שוחט מאושר
 - ג. מומחה כגון מדריך או וטרינר.
- 6.5.3 שיטות ההמתה היחידות המותרות הן:
- א. הימום חשמלי במתקן ידני ולאחריו חיתוך מיידי של הצוואר
 - ב. שבירת מפרקת הצוואר
 - ג. אקדח הימום (captive bolt).
- 6.5.4 לאחר ביצוע ההמתה יש לוודא באופן יסודי כי התרנגולת אינה בחיים.
- 6.5.5 כל הפסדים יפוננו באופן מלא בהתאם לדרישות החוק.
- 6.5.6 המשק יתעד כיצד ולהיכן פונו הפסדים.

7. המתת תרנגולות בוגרות בסיום מדג

- 7.0.1 המתת התרנגולות בסיום המדג תיעשה אך ורק ליד הלול במתקן המתה ייעודי של מועצת הלול.
- 7.0.2 הצוות הלוקח חלק בתפיסת המטילות והעברתן למתקן ההמתה (להלן: צוות התפיסה") יהיה מיומן וכשיר לבצע את משימתו.
- 7.0.3 באחריות מנהל המשק או אחראי שמונה לכך להבטיח את רווחת העופות במהלך תהליך התפיסה.
- 7.0.4 יגובשו נהלים המבטיחים כי בכל מקום בו למנהל או לעובד המשק יש חששות בהקשר לרווחת העופות במהלך התפיסה וההמתה, הם מתועדים, מועלים בפני הגורם המתאים ומטופלים באופן נאות כדי למנוע הופעתן של תלונות דומות בלהקות הבאות.
- 7.0.5 לפני תחילת תהליך התפיסה ידגיש המנהל לצוות התפיסה את הנקודות העיקריות שיש לשים אליהן לב (סעיפים 7.0.8 עד 7.0.14 להלן).

ליישום סעיף 7.0.5 מומלץ להתקין בכל לול שלט המונה את הנקודות העיקריות שעל צוות התפיסה לשים אליהן לב.

- 7.0.6 יש לספק למטילות מים ומזון עד לרגע התפיסה.
- 7.0.7 מומלץ שהתפיסה תתבצע בתאורה מעומעמת או כחולה כדי להפחית תגובות פחד של התרנגולות.
- 7.0.8 רמות הרעש יישמרו למינימום האפשרי לכל אורך התפיסה וההמתה.
- 7.0.9 יש לגשת למטילות ברוגע ובשקט כדי למנוע מתח ומצוקה.
- 7.0.10 במהלך התפיסה יש לפעול למניעת התקהלות של תרנגולות.

7.0.11 יש לטפל בתרנגולות בעדינות ובתשומת לב.

7.0.12 העופות ייתפסו לחוד בלפיתת:

א. רגל – ממש מעל כפות הרגליים, או

ב. גוף – בשתי הידיים תוך החזקת הכנפיים צמוד לגוף.

7.0.13 העופות ייסחבו באחת משתי דרכים:

א. ברגל – לא יותר משלוש עופות בכל יד (ראו מסגרת להלן)

ב. בגוף – בשתי הידיים תוך החזקת הכנפיים צמוד לגוף.

מחקרים מראים כי הרמת העוף בשתי הרגליים מורידה את שכיחות וחומרת הדימום ברגליים (ירכיים) ואת מספר העצמות הנשברות. ראו: European Food Safety Authority (EFSA), 2004: The Welfare of Animals During Transport. The EFSA Journal, 44: p42.)

נכון להיום, פרקטיקת תפיסת העופות בשתי הרגליים אינה מיושמת כלל בישראל. "חי בריא" תעבוד מול הגורמים הרלוונטיים להכנסת פרקטיקה זו ליישום ותעדכן את הדרישה המצוינת בסעיף 7.0.13 בהתאם.

7.0.14 יש להעמיד את מתקן ההמתה באופן כזה שמרחק סחיבת העופות יישמר למינימום האפשרי.